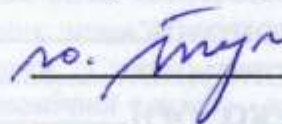

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
Національний лісотехнічний університет України

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор НЛТУ України

Ю.Ю. Тиница

Наказ від 12 березня 2019 року № 57

ПРОГРАМА

**ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ БАКАЛАВРІВ І
ДОДАТКОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ ДЛЯ
ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ МАГІСТРА**

Спеціальність – 051 «Економіка»

**Освітньо-професійна програма «Економіка довкілля і
природних ресурсів»**

Львів-2019

**Схвалено Приймальною комісією НЛТУ України
12 березня 2019 р., протокол № 7**

ЗМІСТ

1. ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ.....	3
2. МАКРОЕКОНОМІКА.....	8
3. МІКРОЕКОНОМІКА.....	11
4. ОСНОВИ ЕКОЛОГІЇ	15
5. СОЦІАЛЬНА ЕКОЛОГІЯ.....	16

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Програма **фахового вступного випробування і додаткового вступного випробування для вступників**, які вступають на основі ступеня бакалавра здобутого *за іншою спеціальністю*, містить питання з нормативних та професійно-орієнтованих дисциплін, які випускники слухали під час навчання при здобутті ступеня бакалавра.

Додаткове вступне випробування проводиться у вигляді фахового випробування з нормативних та професійно-орієнтованих дисциплін відповідної спеціальності у формі тестування. Тестове завдання складається з **10 питань першого рівня складності**. Кожне питання оцінюється трьома балами. Абітурієнт вважається допущеним до основного фахового вступного випробування, якщо отримав не менше 50% балів. Тривалість тестування – 0,5 год.

Фахове вступне випробування проводиться у формі тестування. Тестове завдання складається з 30 питань трьох рівнів складності (по 10 питань кожного рівня), які оцінюються за 100-бальною шкалою. Кожне питання першого рівня оцінюється 2,5 балами, другого – 3,5 балами, третього – 4 балами. Із запропонованих відповідей на кожне питання необхідно вибрати номер правильної відповіді і внести її у талон відповідей. Тривалість тестування – 1,5 години.

Вступник вважається *допущеним до конкурсу*, якщо отримав позитивну оцінку, а саме – не нижче 124 бали за шкалою оцінювання від 100 до 200 балів.

ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

1. ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Тема 1. Предмет і метод економічної теорії

Зародження економіко-теоретичних знань. Становлення й основні етапи розвитку економічної теорії як науки. Сучасні напрями, школи і течії економічної теорії. Розвиток економічної думки в Україні. Предмет економічної теорії і його тлумачення різними школами. Складові сучасної економічної теорії. Позитивна і нормативна економічна теорія. Економічне мислення, його види та роль у розумінні економічного життя суспільства. Економічні закони, принципи і категорії. Система економічних законів. Методологічні аспекти пізнання, механізму дії та використання економічних законів. Методи пізнання економічних процесів і явищ. Загальні та спеціальні методи наукового пізнання та їх використання. Функції економічної теорії. Місце економічної теорії в системі економічних наук. Економічна теорія й економічна політика. Економічна теорія як основа економічної політики. Основні напрями, пріоритети, методи, інструменти економічної політики.

Тема 2. Економічна система суспільства

Економічні потреби суспільства, їх суть і структура. Піраміда Маслоу. Поняття безмежності потреб. Закон зростання потреб і механізм його дії. Проблеми використання закону зростання потреб у процесі виробництва матеріальних благ. Економічні блага. Економічні інтереси: сутність, суб'єкти, класифікація. Суперечності інтересів економічних суб'єктів і форми їх розв'язання. Інтереси і потреби: діалектика взаємозв'язку. Взаємодія потреб та інтересів як рушійна сила соціально-економічного прогресу. Економічна система, її сутність та основні структурні елементи. Типи економічних систем. Традиційна економіка. Економічна система вільного капіталізму. Командно-адміністративна система. Система змішаної економіки. Перехідні економічні системи, їх зміст і основні риси. Формування інституційних та економічних умов переходу до нової системи господарювання. Криза і розпад командно-адміністративної системи та необхідність переходу економіки постсоціалістичних країн до ринкових відносин. Концепції різноманітності форм переходу різних країн до ринкової економіки. Основні напрями формування сучасних ринкових відносин. Формування державного і ринкового механізмів регулювання економіки. Власність як економічна категорія. Суб'єкти й об'єкти. Типи, форми і види власності. Основні тенденції розвитку власності на сучасному етапі. Необхідність урізноманітнення форм власності в ринковій економіці. Трансформація форм власності в Україні. Роздержавлення. Приватизація. Світовий досвід. Сучасні відносини власності в Україні. Економічні школи щодо періодизації суспільного розвитку.

Тема 3. Виробництво, його сутність і роль у житті суспільства

Виробництво як визначальний чинник суспільних потреб та їх розвитку. Зміст і структура суспільного виробництва. Матеріальне та нематеріальне виробництво, їх сутність і взаємозв'язок. Ресурси виробництва та їх види. Використання економічних ресурсів. Абсолютна і відносна обмеженість (рідкісність) ресурсів. Межа економічних можливостей. Економічний вибір. Крива виробничих можливостей. Основні фактори виробництва і їх взаємозв'язок. Ефективність виробництва, її сутність, економічні та соціальні показники. Форми організації суспільного виробництва: натуральне і товарне. Еволюція товарного виробництва. Товарне виробництво: умови та причини його виникнення. Проста і розвинена форми товарного виробництва, їх спільні риси та відмінності. Товарне виробництво як основа ринкової економіки та його роль в економічному розвитку суспільства.

Тема 4. Теорія товару і грошей

Товар і його властивості. Вартість. Мінова вартість. Споживна вартість та її показники. Теорії вартості: трудова, маржиналістська і неокласична. Розвиток товару і товарного виробництва за сучасних умов. Теоретичні концепції виникнення та сутність грошей. Функції грошей. Історичний підхід у розгляді функцій грошей. Види грошей: паперові, металеві, кредитні, безготівкові, електронні. Обіг готівкових і безготівкових грошей. Сучасні зміни в грошовому обігу. Закон грошового обігу. Історичний досвід України у створенні національної грошової одиниці. Інфляція, її суть і причини. Темпи інфляції. Види інфляції. Соціально-економічні наслідки інфляції.

Тема 5. Теоретичні основи ринкової економіки та її основні елементи

Теоретичні засади становлення ринкових відносин. Об'єктивні передумови виникнення ринку. Поняття ринку. Риси, структура та функції ринку. Види ринків. Критерії класифікації ринків та їх структура. Характерні ознаки сучасного ринку. Об'єктивна зумовленість і сутність ринкової інфраструктури. Основні суб'єкти ринкової економіки. Держава як суб'єкт ринкового господарства. Соціально-економічна характеристика елементів ринку та умови їх формування в Україні. Сутність попиту і чинники, що його визначають. Закон попиту. Винятки дії закону попиту. Крива попиту. Зв'язок між попитом і ціною. Зміщення кривої попиту під впливом дії нецінових факторів. Пропозиція: зміст і фактори впливу. Закон пропозиції. Крива пропозиції та її властивості. Зв'язок між пропозицією і ціною. Нецінові фактори зміни пропозиції. Зміщення кривої пропозиції під впливом дії нецінових факторів. Особливості формування і зміни кривих пропозицій в перехідних економічних системах. Ринкова рівновага. Утворення рівноважної ціни і рівноважного обсягу виробництва. Чинники, які впливають на зміну ринкової рівноваги. Сутність ціни. Механізм формування і функції ціни. Види цін. Концепція

ціноутворення по Маршалу. Сутність конкуренції. Місце конкуренції в ринковій економіці. Форми конкуренції. Типи конкурентної поведінки. Функції конкуренції. Методи конкурентної боротьби. Позитивні й негативні наслідки конкуренції. Монополія та типи монополізації. Види монополій. Монопольна влада. Критерії та межі монополізації економіки. Недоліки надмірної монополізації економіки. Економічні наслідки монополій. Ринок монополістичної конкуренції. Особливості монополістичної конкуренції. Антимонопольна політика і антимонопольне законодавство. Світовий досвід створення антимонопольного законодавства. Антимонопольна політика в Україні.

Тема 6. Підприємство та підприємництво в ринковій економіці

Підприємство як суб'єкт економічної системи. Організаційно-правові форми підприємств. Соціально-економічна характеристика підприємств. Функції підприємства. Організація процесу виробництва. Обмеженість ресурсів та шляхи її подолання. Продукція підприємств та її економічні форми. Сутність підприємництва й умови його існування. Види та суб'єкти підприємницької діяльності. Форми підприємництва. Підприємництво і бізнес. Перспективи розвитку підприємництва в Україні. Проблема банкрутства підприємств.

Тема 7. Капітал підприємства, його кругообіг та обіг

Сутність капіталу, його матеріально-речовий зміст і соціально-економічна форма. Капітал як фактор виробництва. Структура капіталу та його обіг. Кругообіг капіталу. Промисловий капітал. Стадії кругообігу і функціональні форми промислового капіталу. Основний капітал. Фізичне і моральне зношення основного капіталу. Механізм відтворення основного капіталу. Амортизація. Норма амортизації. Амортизаційний фонд як одне з джерел відтворення основного капіталу. Обіговий капітал. Час і швидкість обігу. Фактори, що впливають на швидкість обігу. Оборотні засоби та їх структура. Показники ефективності використання основного й обігового капіталу. Рентабельність.

Тема 8. Капітал сфери обігу

Сфера обігу в ринковій економіці. Виникнення сфери товарного обігу в процесі еволюції товарно-грошових відносин. Сутність, функції та місце сфери обігу у ринковій економіці. Сфера обігу як складник функціонування торговельно-мінових і кредитних відносин, торговельного та позичкового капіталу. Торговельний капітал та його еволюція в сучасних умовах. Особливості сфери функціонування торговельного капіталу та його функціональна структура. Сучасні форми торговельного підприємництва. Товарна біржа. Інтернет-торгівля у сфері ринкової інфраструктури. Торговельний прибуток і його норма. Позичковий капітал як відокремлена частина грошових функціональних форм промислового і торговельного

капіталу. Сутність і джерела позичкового капіталу. Позичковий процент і його джерела. Норма позичкового проценту та його динаміка. Роль процентної ставки. Кредит як форма руху позичкового капіталу. Форми кредиту. Роль і функції кредиту в сучасній ринковій економіці.

Тема 9. Ринкові відносини в аграрному секторі

Аграрна сфера виробництва та її особливості. Сутність аграрних відносин. Форми господарювання у сільському господарстві: фермерські, кооперативні, державні, змішані. Рентні відносини. Сутність земельної ренти, її види та механізм створення. Розподіл і використання рентного доходу. Ринок землі. Попит і пропозиція на землю. Ціна землі. Агропромислова інтеграція й агропромисловий комплекс. Механізм реалізації аграрних відносин в сучасних умовах. Державна політика регулювання та підтримки сільськогосподарського виробника.

Тема 10. Доходи населення, їх формування та розподіл

Доходи, їх види та джерела формування. Сутність і механізм розподілу доходів. Функціональний та персональний розподіл доходів. Форми розподілу доходів за трудові результати й економічну діяльність. Заробітна плата: сутність, форми і системи заробітної плати. Дохід від кооперативноколективної й індивідуальної трудової діяльності. Підприємницький дохід. Доходи від власності та рентні доходи. Сімейні доходи, їх структура і використання. Заощадження як необхідний елемент у структурі сімейних доходів. Номінальні та реальні доходи. Диференціація доходів та її межі. Крива Лоренца та коефіцієнт Джині. Соціальні аспекти економічних відносин. Рівень та якість життя населення. Прожитковий мінімум. Бідність. Необхідність і сутність системи соціального захисту населення.

Тема 11. Держава та її економічні функції

Необхідність і межі державного регулювання ринкової економіки. Держава як суб'єкт економічної системи. Теоретичні погляди на роль держави в економіці та їх еволюція. Економічні функції держави. Форми, методи та інструменти державного регулювання економіки. Фінансова система. Сутність і структура фінансової системи. Державний бюджет. Місцеві бюджети. Формування доходів і витрат державних та місцевих бюджетів. Податки. Елементи системи оподаткування. Крива Лаффера. Функції податків: фіскальна, регулююча, стимулююча. Класифікація податків. Бюджетно-податкова система як інструмент економічної політики держави. Необхідність державного регулювання в умовах ринкової економіки. Співвідношення державного і ринкового механізмів регулювання національної економіки.

Тема 12. Світове господарство і міжнародні економічні відносини

Сутність та етапи становлення світового господарства. Структура, основні риси та закономірності його розвитку. Інтернаціоналізація господарського життя. Інтеграційні процеси на сучасному етапі. Основні форми міжнародних економічних відносин і види інтеграційних формувань. Міжнародна економічна інтеграція. Інтеграційні зв'язки й механізм міжнародного співробітництва. Головні інтеграційні угруповання світу. Процеси інтеграції у Європі та її форми. Роль транснаціональних корпорацій в інтернаціоналізації суспільного виробництва. Місце Європейського економічного співтовариства у світовій економіці. Перспективи інтеграції економіки України у світову економічну систему. Міжнародна торгівля та її економічні основи. Міжнародний поділ праці, його принципи і форми. Міжнародна спеціалізація і кооперування виробництва. Особливості поділу праці в сучасних умовах. Теорії міжнародної торгівлі. Протекціонізм і вільна торгівля. Митні та немитні засоби регулювання зовнішньої торгівлі. Всесвітній ринок товарів та послуг. Структура світового ринку. Основні тенденції розвитку світового ринку. Методи конкурентної боротьби на світовому ринку. Міжнародні торговельні організації. Міжнародна міграція робочої сили, її сутність і причини. Основні напрями міграції. Утворення міжнародного ринку робочої сили.

Тема 13. Економічні аспекти глобальних проблем

Причини виникнення, сутність і класифікація глобальних проблем. Глобальні проблеми і шляхи їх вирішення. Сучасні глобальні проблеми. Паливно-енергетична та сировинна проблеми. Екологічна криза та форми її прояву. Демографічні проблеми світу та шляхи їх вирішення. Проблема та шляхи скорочення зон зубожіння, голоду і хвороб у світі. Проблеми роззброєння та мирного використання атому. Необхідність і форми міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних проблем та розвитку світового господарства.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічна теорія. Політекономія : підручник / за ред. В.Д. Базилевича / В.Д. Базилевич, В.М. Попов, К.С. Базилевич, Н.І. Гражевська. - 7-ме вид., стер. - К. : Знання-Прес, 2008. - 719 с.
2. Економічна теорія. Політекономія: підручник / [В. Д. Базилевич та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України В. Д. Базилевича; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - 8-ме вид., перероб. і допов. - К.: Знання, 2012. - 702 с.
3. Економічна теорія: навч. посіб. / [Л. С. Шевченко та ін.]; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків: Право, 2016. - 267 с.
4. Економічна теорія: навч. посіб. / [О. В. Стефанишин та ін.]; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. - 335 с.

5. Економічна теорія: навч. посіб. / Холявко Н. І., Гонта О. І.; Навч.-науковий ін-т економіки Чернігів. нац. технол. ун-ту. - Чернігів: ЧНТУ, 2014. - 218 с.

6. Економічна теорія: підручник / В. Г. Чепінога. - К.: Юрінком Інтер, 2011. - 653 с.

7. Костюк В.С. Економічна теорія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.С. Костюк, А.М. Андрющенко, І.П. Борейко. - К. : Центр учб. л-ри, 2009. - 282 с.

2. МАКРОЕКОНОМІКА

Тема 1. Предмет, метод та функції макроекономіки

Економічна система як об'єкт макро- економічного аналізу. Макроекономічні суб'єкти та їх взаємодія. Основні макроекономічні проблеми й суперечності. Предмет макроекономіки. Функції макроекономіки. Аналіз сукупних економічних тенденцій. Агреговані показники і функціональні взаємозв'язки між ними. Методи й принципи макроекономічних досліджень. Економічне моделювання. Екзогенні та ендогенні змінні макроекономічних моделей. Статичні й динамічні моделі. Ex post-аналіз в порівнянні з ex ante-аналізом. Мета і завдання макроекономіки. Макроекономічний аналіз як інструмент пізнання. Позитивний і нормативний аналіз. Теоретичне обґрунтування економічної політики. Макроекономічне прогнозування. Становлення і розвиток макроекономіки. Сучасні макроекономічні теорії: посткейнсіанська макроекономіка, неокласична макроекономіка, монетаризм. Основні макроекономічні проблеми та суперечності економіки України.

Тема 2. Макроекономічні показники в системі національних рахунків

Економічний кругообіг у простій економічній системі. Структура моделі економічного кругообігу. Взаємодія між домогосподарствами і фірмами. Ринок ресурсів та ринок продуктів. Включення державного сектору в кругообіг доходів і продуктів. Роль фінансових посередників в економічному кругообігу. Модель кругообігу із включенням зовнішньоекономічного сектору. Система національних рахунків (СНР) як нормативна база макроекономічного рахівництва. Сутність СНР та її відмінність від системи БНГ (балансу народного господарства). Основні категорії СНР: додана вартість, інституційні одиниці, сектори, операції, рахунки. Переваги та обмеження СНР. Проблеми запровадження СНР в Україні. Роль макроекономічних показників. Основні макроекономічні показники: національний обсяг виробництва, загальний рівень цін, зайнятість. Валовий національний доход (ВНД) і валовий внутрішній продукт (ВВП). Методи обчислення ВВП: виробничий, кінцевого використання, розподільчий. Визначення кінцевої і проміжної продукції, доданої вартості. Динаміка ВВП в Україні. Чистий національний доход (ЧНД).

Чистий внутрішній продукт (ЧВП), Валовий національний наявний доход (ВННД). Обчислення реальних обсягів: номінальний і реальний ВВП. Темп росту й темп приросту реального ВВП. Індекс цін і дефлятор. ВВП і суспільний добробут. Особливості макроекономічних показників. Ринкові операції. Збільшення вільного часу. Поліпшення якісних характеристик продукції. ВВП і довкілля.

Тема 3. Модель сукупного попиту та сукупної пропозиції

Сутність сукупного попиту, його відмінність від індивідуального попиту. Сукупний попит та його модель. Структура сукупного попиту. Споживчий попит. Інвестиційний попит. Попит держави. Попит закордону. Цінові фактори, які впливають на сукупний попит: зміна процентної ставки, ефект багатства, обсяг і структура імпорту. Крива сукупного попиту (AD). Нецінові фактори, які впливають на сукупний попит. Зміни в споживчих витратах, інвестиційних витратах, державних витратах та у витратах на чистий експорт. Заплановані й фактичні витрати. Сукупна пропозиція. Короткострокова крива сукупної пропозиції. Зміна цін і реального ВВП на різних ділянках короткострокової кривої сукупної пропозиції. Довгострокова крива сукупної пропозиції. Чинники, які впливають на сукупну пропозицію: цінові фактори - зміна процентної ставки, рівня цін; нецінові фактори - зміни цін на ресурси, продуктивності праці, правових норм. Кейнсіанська крива сукупної пропозиції. Класична крива сукупної пропозиції. Узагальнена крива сукупної пропозиції. Рівновага сукупного попиту та сукупної пропозиції. Рівноважний рівень цін. Рівноважний обсяг виробництва. Три варіанти макроекономічної рівноваги. «Сукупний попит - сукупна пропозиція» як базова модель економічної рівноваги. Довгострокова й короткострокова рівновага. Порушення рівноваги сукупного попиту та сукупної пропозиції. Механізм відновлення рівноваги. Мультиплікатор у моделі AD-AS. Парадокс ощадливості. Сучасні теорії сукупної пропозиції.

Тема 4. Споживання, заощадження та інвестиції

Споживання і заощадження. Дохід кінцевого використання і споживання. Функція споживання. Споживання як функція доходу кінцевого використання. Функція заощадження. Середня схильність до споживання й заощадження. Гранична схильність до споживання та заощадження. Автономне споживання і чинники, які на нього впливають. Графік функції споживання (C). Графік функції заощадження (S). Теорії споживання. Кейнсіанська та неокласична концепції споживання. Чинники споживання і заощадження, не пов'язані з поточним доходом. Вибір активу заощадником. Ліквідність активу. Активи вищої та нижчої цінності. Види заощаджень. Національні заощадження. Рівень заощаджень. Динаміка середньої схильності до споживання. Особливості споживання в Україні в умовах ринкової трансформації національної економіки. Інвестиції як компонент сукупних витрат. Інвестиційна функція та її

графік. Роль інвестицій в економіці. Нестабільність інвестицій. Інвестиції в економіку України. Процентна ставка як чинник інвестиційного попиту. Номінальна й реальна процентна ставка. Процентна ставка і чиста прибутковість інвестицій. Автономні інвестиції.

Тема 5. Класична модель макроекономічної рівноваги

Рівновага економічних систем і механізм її забезпечення. Рівновага ринкової економіки. Передумови й еволюція розвитку класичної моделі макроекономічної рівноваги. Класична модель макроекономічної рівноваги: взаємодія ринків ресурсів, товарів, грошей та інвестицій. Гіпотези класичної моделі макроекономічної рівноваги. Ринок ресурсів. Праця як головний ресурс класичної макромоделі. Умови рівноваги ринку праці за класичною моделлю. Взаємозв'язок графіка рівноваги ринку праці з виробничою функцією. Визначення рівноважного обсягу виробництва. Ринок товарів. Умови та графік рівноваги ринку товарів за класичною моделлю. Загальна рівновага класичної макромоделі: система взаємопов'язаних графіків.

Тема 6. Циклічні коливання й економічне зростання

Сутність економічного зростання. Передумови й характерні риси сучасного економічного зростання. Джерела економічного зростання. Науково-технічний прогрес. Джерела зростання економіки України. Темпи економічного зростання. Фактори, які стримують економічне зростання. Макроекономічна політика стимулювання економічного зростання. Моделювання економічного зростання. Економічне зростання на основі моделі AD-AS і кривої виробничих можливостей. Модель економічного зростання Р. Солоу. Стаціонарний стан. «Золоте» правило нагромадження капіталу. Теорії розвитку: порівняльний аналіз. Економічне зростання й економічний розвиток. Державне регулювання економічного зростання. Показники рівня економічного розвитку. Особливості економічного зростання в Україні.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична економіка: макроекономіка і мікроекономіка: підручник : у 2 кн./ С.М. Панчишин , П.І. Островерх, І.В.Грабинська та ін.; за ред. С.М. Панчишина, П.І. Островерха. – 3-тє вид., виправл. та доп. – Л. : Априорі, 2017. – Кн.1: Вступ до аналітичної економії. Макроекономіка . – 567 с.
2. Никифоров А.А. Макроекономіка: научные школы, концепции, экономическая политика : учеб. пособие / А.А. Никифоров, О.Н. Антипина, Н.А. Миклашевская. - М. : Дело и Сервис, 2008. - 543 с.
3. Антимонопольна діяльність : підручник /за ред. В.Д. Лагутіна - К. : КНТЕУ, 2005. -580 с.
4. Базилевич В.Д. Макроекономіка : підручник / за ред. В.Д. Базилевича, К.С. Базилевич, Л.О. Баластрик. - К. : Атіка, 2009. - 368 с.

3. МІКРОЕКОНОМІКА

Тема 1. Корисність економічного блага. Економічний вибір

Корисність і уподобання в економічній теорії. Поняття корисності. Сукупна і гранична корисність. Функція корисності. Закон спадної граничної корисності економічного блага. Процес споживання та динаміка зміни сукупної та граничної корисності. Закон спадної граничної корисності економічного блага. Уподобання споживача. Побудова кривих байдужості. Карта кривих байдужості. Властивості кривих байдужості. Окремі випадки кривих байдужості. Поняття взаємозамінних благ, взаємодоповнюючих благ, нейтральних благ, благ з від'ємною корисністю. Гранична норма заміщення. Бюджетне обмеження споживача. Модель можливого. Поняття нахилу бюджетної лінії. Вплив зміни доходу споживача, системи оподаткування, субсидій, квот тощо на положення бюджетної лінії. Зміна цін та її вплив на бюджет споживача. Рівновага споживача: економічна, алгебраїчна та графічна інтерпретація. Вибір оптимального споживчого кошика. Методи знаходження точки рівноваги.

Тема 2. Аналіз поведінки споживача

Реакція споживача на зміну доходу. Крива «дохід-споживання». Функція попиту від доходу: крива Енгеля. Поняття нормальних благ і благ нижчої споживчої цінності. Функції Торнквіста. Реакція споживача на зміну цін товарів. Крива «ціна-споживання». Крива індивідуального попиту. Поняття звичайних благ і благ Гіффена. Ефект заміни та ефект доходу. Вплив ефектів за Слуцьким та за Хіксом. Рівняння Слуцького. Взаємодія ефектів заміни та доходу. Прийняття рішень в ситуаціях з ризиком. Невизначеність та економічний ризик. Умови схильності та несхильності споживача до ризику. Ризик та ефективність економічних рішень.

Тема 3. Попит і пропозиція

Ринковий попит як сума індивідуальних видів попиту. Зміна попиту та його обсягу, фактори зміни (економічний, алгебраїчний, графічний аналіз). Ринкова пропозиція. Зміна пропозиції та зміна обсягу пропозиції, фактори зміни (економічний, алгебраїчний, графічний аналіз). Взаємодія попиту та пропозиції. Ринкова ціна та ціна рівноваги, обсяг рівноваги. Механізм встановлення ринкової рівноваги (павутиноподібна модель). Вплив зміни попиту та пропозиції на рівновагу, взаємодія змін попиту та пропозиції. Поняття надлишку споживача та надлишку виробника. Практичне застосування аналізу рівноваги: встановлення мінімуму заробітної плати, стелі цін, податки, квоти та тарифи, державний та приватний сектор. Нецінове нормування дефіциту. Акцизні податки та максимізація акцизного збору.

Тема 4. Теорія еластичності

Поняття «еластичності» для загального випадку. Концепція еластичності взаємопов'язаних показників. Еластичність попиту. Основні властивості еластичності. Оцінка еластичності зростаючої та спадної функції. Еластичність ступеневої функції. Дуговий метод розрахунку еластичності. Еластичність попиту за чинниками впливу: еластичність попиту за власною ціною блага, еластичність попиту за ціною взаємодоповнюючого блага та за ціною взаємозамінного блага (перехресна еластичність), еластичність попиту за доходом. Зв'язок між еластичністю попиту за власною ціною блага та доходом виробника. Еластичність пропозиції. Фактори впливу на еластичність пропозиції. Еластичність пропозиції за власною ціною блага, еластичність пропозиції за цінами факторів виробництва.

Тема 5. Теорія граничних продуктів та мікроекономічна модель фірми

Фірма як суб'єкт ринку та виробнича ринкова система. Фактори виробництва та їх класифікація. Мотивація поведінки фірми. Економічні періоди функціонування фірми та множина можливих комбінацій ресурсів. Миттєвий, короткотерміновий та довготерміновий періоди функціонування фірми. Поняття та параметри виробничої функції. Виробнича функція як економічна модель технології, способи побудови виробничої функції (табличний, алгебраїчний, графічний). Основні властивості виробничих функцій. Сукупний, середній та граничний продукт у короткотерміновому періоді: означення, графічний аналіз взаємного розміщення кривих. Закон спадної продуктивності факторів виробництва. Двофакторна виробнича функція. Ізокванта та її властивості. Карта ізоквант. Гранична норма технічного заміщення. Межі заміщення факторів. Зміна технології, зміна масштабу у довготерміновому періоді. Постійний, спадний та зростаючий ефект від збільшення масштабу виробництва.

Тема 6. Витрати виробництва

Поняття і види витрат. Економічний та бухгалтерський підходи до визначення витрат. Альтернативні витрати. Явні та неявні, внутрішні і зовнішні витрати. Економічний та бухгалтерський прибуток. Витрати виробництва у короткотерміновому періоді. Постійні, змінні, сукупні, середні та граничні витрати. Закон зростаючих граничних витрат. Витрати виробництва в довготерміновому періоді. Криві довготермінових витрат та їх види. Поняття ізокошти: означення, побудова, властивості. Карта ізокошт. Рівновага виробника: вибір комбінації виробничих факторів за критеріями мінімізації витрат чи максимізації випуску. Траєкторія розширення виробничої діяльності фірми. Концепція мінімально ефективного розміру підприємства.

Тема 7. Ринок досконалої конкуренції

Поняття ринкової структури. Види ринкових структур та їх ознаки. Характерні риси ринку досконалої конкуренції. Досконало конкурентна фірма та умови її функціонування. Ринковий попит та крива попиту на продукцію фірми за умов досконалої конкуренції. Сукупний, середній та граничний дохід фірми, їх графічне відображення. Граничний дохід та його співвідношення з лінією попиту на продукцію фірми. Конкурентна стратегія фірми у короткотерміновому періоді. Максимізація прибутку. Дослідження умов прибутковості та збитковості фірми: графічний аналіз впливу ринкової ціни на взаємне розміщення кривих сукупних витрат, сукупного доходу та прибутку фірми - досконалого конкурента. Ринкова ціна та умови: прибутковості, беззбитковості, збитковості, повного згортання виробництва фірми (графічно). Пропозиція фірми та ринкова пропозиція. Конкурентна стратегія фірми у довготерміновому періоді. Ефективність ринку досконалої конкуренції.

Тема 8. Похідний попит

Похідний попит. Взаємозв'язок ринку продукту та ринків факторів виробництва. Попит на продукт і попит на фактори виробництва. Вплив різновиду структури ринку продукту на похідний попит. Похідний попит за досконалої конкуренції на ринку продукту та на ринку факторів виробництва. Цінова еластичність попиту на ресурс виробництва. Похідний попит та принцип оплати факторів. Порівняння граничного доходу та граничних витрат товаровиробника при споживанні одного фактора виробництва.

Тема 9. Ринок капіталу

Капітал як фактор виробництва. Капітал як ресурс тривалого використання; форми капіталу. Попит і пропозиція капіталу. Поняття вибору в часі. Споживання й інвестиції. Уподобання у часі. Побудова бюджетного обмеження для випадку вибору обсягів споживання між теперішніми та майбутніми періодами. Оптимальний вибір. Попит і пропозиція капіталу. Вступ до аналізу інвестиційних рішень. Поняття дисконтованої величини. Види процентних ставок. Реальна та номінальна процентні ставки. Рівень дохідності, прибуток на капітал. Поняття теперішньої та майбутньої вартості у прийнятті інвестиційних рішень. Рівновага на ринку капіталу. Формування процентної ставки як рівноважної ціни капіталу. Ринок землі. Особливості землі як фактору виробництва. Особливості формування пропозиції землі та попиту на землю. Рента. Ціна землі як капіталізована рента.

Тема 10. Економічна ефективність і добробут

Аналіз ринкової рівноваги. Часткова та загальна рівновага. Ефект зворотного зв'язку. Рівновага в економіці обміну. Поняття загальної рівноваги

за Парето. Ефективність та економіка добробуту. Парето - ефективний стан економіки. Теореми суспільного добробуту. Теорія загальної рівноваги та політика в галузі економіки добробуту: ефективність та справедливість.

Тема 11. Держава в мікроекономічній теорії: зовнішні ефекти та суспільні блага

Зовнішні ефекти, їх економічний зміст. Поняття про зовнішні ефекти. Позитивні зовнішні ефекти, їх сутність, вплив на обсяг та ціну рівноваги; заходи щодо корегування (графічна інтерпретація). Негативні зовнішні ефекти, їх сутність, вплив на обсяг та ціну рівноваги; заходи щодо керування (графічна інтерпретація). Суспільні та приватні витрати (вигоди). Коригуючі податки та субсидії. Теорема Коуза-Стіглера. Громадські блага і громадський вибір. Поняття громадських благ. Приватні та громадські блага. Попит на громадські блага і ефективний їх обсяг. Особливості формування попиту, пропозиції та ціни рівноваги. Забезпечення громадськими благами: можливість ринку і держави. Економічна роль держави у ринковій економіці. Необхідність та причини втручання держави в економічні процеси за ринкових умов. Теорія суспільного вибору: способи прийняття рішень та проблема ефективності.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична економіка: макроекономіка і мікроекономіка: підручник : у 2 кн./ С.М. Панчишин , П.І. Островерх, І.В.Грабинська та ін.; за ред. С.М. Панчишина, П.І. Островерха. – 3-тє вид., виправл. та доп. – Л. : Априорі, 2017. – Кн.2: Мікроекономіка . – 390 с.
2. Андреюк Н.В. Мікроекономіка: Навч. пос. для вузів. - К.: КНЕУ, 2012. - 176 с.
3. Антимонопольна діяльність : підручник /за ред. В.Д. Лагутіна - К. : КНТЕУ, 2005. - 580 с.
4. Калінченко О.В. Мікроекономіка : навч.-метод, посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.В. Калінченко, Л.М. Березіна. - К. : Центр учб. л-ри, 2008. - 472 с.
5. Косік А.Ф. Мікроекономіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А.Ф. Косік, Г.С. Гронтковська. - 2-ге вид., перероб. і допов. - К. : Центр учб. л-ри, 2008. - 436 с.
6. Макроекономіка та макроекономічна політика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А.Ф. Мельник, Т.Л. Желюк, О.В. Дугопольський, О.В. Панухник. - К. : Знання, 2008. - 699 с.
7. Ястремський О., Гриценко О. Основи мікроекономіки. Вид. друге, перероб. і допов.; з Моделью-комп'ютерним додатком на лазерному диску. - К. : Знання. - Прес, 2007. - 578 с.

4. ОСНОВИ ЕКОЛОГІЇ

Тема 1. Предмет, метод і структура курсу «Основи екології»

Екологія в системі природничих наук: історія розвитку науки та формування основних наукових понять і термінів. Екологічні явища як предмет екології (екологічні зв'язки, процеси, механізми, екологічний стан). Екологічна система як об'єкт вивчення екології. Сучасне уявлення про екосистему. Галузі та підрозділи екології. Сучасний етап розвитку науки. Сучасні методи досліджень в екології. Проблеми екологічного виховання та освіти української молоді. Національний фактор у гармонізації взаємовідносин людини та природи. Духовність і моральність суспільства – запорука оптимізації цих взаємин. Міжнародна співпраця в галузі охорони та раціонального використання природних ресурсів. Мережа міжнародних організацій і установ, які вирішують питання в галузі екології. Роль ООН у формуванні підходів до охорони навколишнього природного середовища.

Тема 2. Факторіальна екологія (аутекологія)

Середовище існування живих організмів. Поняття про екологічний фактор. Різні підходи до класифікації екологічних факторів (класифікації Дажо, Андервата-Бірча, Ніколсона-Швердтфегера, Мончадського). Вплив екологічних факторів на організми. Закони толерантності. Екологічна валентність виду та біоіндикація. Поняття про біоморфи (життєві форми). Головні абіотичні фактори клімату: світло, температура, повітря. Фактори водного та ґрунтового середовища. Екологічна ніша виду. Гомеостатичні реакції організмів. Зміна середовища і запасання їжі. Міграції і періоди спокою.

Тема 3. Форми взаємозв'язків груп організмів (синекологія, демекологія)

Біотичні фактори та явище коакцій. Гомотипові та гетеротипові реакції організмів. Позитивна взаємодія: симбіоз, коменсалізм, кооперація, синоїкія. Популяція як форма взаємовигідного поєднання організмів. Взаємодія організмів всередині популяції та за її межами. Екологічні характеристики популяції. Внутрішньовидова та міжвидова конкуренція у середовищі. Екологічна ніша організму. Фактори живлення. Хижацтво: модель Лотки-Вольтерра. Стабільність системи хижак-жертва. Паразитизм. Аллелопатія або антибіоз.

Тема 4. Екосистемний підхід до вивчення природного довкілля

Екосистемологія, біогеоценологія, біоценологія). Структура природних екосистем. Основні екосистеми світу. Лісові екосистеми. Прісноводні екосистеми. Екосистеми Світового океану. Ієрархічні рівні екосистем. Поняття

і визначення біогеоценозу як екосистеми. Структура і межі біогеоценозу. Біоценоз як структурна частина біогеоценозу. Класифікація та просторова неоднорідність біоценозів. Вертикальна і горизонтальна структура біоценозу. Видове різноманіття. Трофічна структура біоценозу. Трофічні рівні та групи організмів. Детритний і пасовищний ланцюги живлення. Корм і формування ланцюгів живлення. Якість і кількість корму. Потік енергії і продуктивність у кормових мережах. Екологічні піраміди чисел, маси та енергії. Екологічне значення першого і другого законів термодинаміки для енергетичної характеристики біогеоценозів. Динаміка біогеоценозів. Типи сукцесій в лісових біогеоценозах.

Тема 5. Біосферологія (глобальна екологія)

Поняття біосфери та вчення В.І.Вернадського про біосферу. Еволюція біосфери. Сучасне уявлення про формування і структуру біосфери. Ієрархія біосфери. Вертикальна структура біосфери. Динаміка і енергетичні процеси біосфери. Жива речовина та її енергія. Геохімічний кругообіг в біосфері і геохімія живих організмів. Роль живих організмів у кругообігу речовини і хімічних елементів. Кругообіг води. Кругообіг вуглецю. Кругообіг азоту. Кругообіг сірки. Кругообіг фосфору. Антропогенна енергія. Ноосфера і управління біосферою.

5. СОЦІАЛЬНА ЕКОЛОГІЯ

Тема 1. Науково-технічний прогрес і тенденції зміни біосфери

Вивчення взаємодії людського суспільства з природним довкіллям. Криза у стосунках між природою та суспільством. Основні причини виникнення та прояви соціально-екологічної кризи. Форми впливу людини на довкілля. Джерела руйнування та забруднення природного середовища. Види забруднення природного середовища: хімічне, радіоактивне, біологічне, теплове, акустичне забруднення компонентів природи. Промислові підприємства – джерела хімічного забруднення компонентів природи. Джерела теплового, біологічного, акустичного забруднення компонентів природи. Радіоактивне забруднення компонентів природи. Діяльність міжнародного агентства з атомної енергетики МАГАТЕ (ІАЕА). Основні джерела і масштаби викидів у атмосферу. Явища парникового ефекту та кислотних дощів.

Тема 2. Еколого-економічні аспекти використання природних ресурсів

Основи природокористування. Еволюція принципів природокористування. Природні умови та природні ресурси. Класифікації природних ресурсів. Ґрунтові, водні, повітряні ресурси біосфери. Паливно-енергетичні ресурси та

ступінь їх використання людством. Енергозбереження та альтернативні джерела енергії. Багатофункціональне значення (біосферне, екологічне, економічне, суспільно корисне) біологічних ресурсів. Лісові ресурси України. Необхідність розробки нової Концепції ведення лісового господарства України. Пріоритетні завдання охорони рослинного і тваринного багатства: основні рівні природоохоронної діяльності. Закон “Про природозаповідний фонд України”. Способи збереження раритетних територій – біосферні заповідники, природні заповідники, природні національні парки, заказники, пам'ятки природи.

Тема 3. Управління, організація і контроль якості природного середовища

Поняття якості природного середовища. Визначення рівня шкідливості поллютантів. Система екологічних нормативів. Гранично допустимі концентрації (ГДК) поллютанта: визначення, класифікації, основні нормативи. Поняття гранично допустимих викидів (ГДВ) чи гранично допустимих скидів (ГДС) поллютанта. Проблеми стратосферного озону та проблеми антропогенних змін клімату. Антропогенне втручання у навколосферний простір та вплив на іоносферу. Стан водних басейнів планети та проблеми стічних вод. Стадії, види та джерела забруднення поверхневих та підземних вод. Антропогенні катастрофи на акваторіях, їх негативні наслідки. Діяльність міжнародної організації Грінпіс (Greenpeace). Екологія людини. Демографічні проблеми людства. Вплив сільськогосподарського виробництва на стан здоров'я і тривалість життя людей. Зниження якості природного довкілля та захворювання людей. Діяльність Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ). Конференції ООН та концепція сталого розвитку людства (Ріо-де-Жанейро, 1992). Пріоритетні напрями роботи програми «Людина і біосфера».

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна

1. Кучерявий В.П. Екологія. – Львів: Світ, 2000. – 500 с.
2. Основи соціоекології // За ред. Г.О. Бачинського – К.: Вища школа, 1995. – 238 с.
3. Джигирей В.С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища: Навч. посібник. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 203 с.

Додаткова

1. Екологічний менеджмент: Навч. посібник // за ред. В.Ф.Семенова, О.Л. Михайлик. – К: Центр навчальної літератури, 2004. – 407 с.
2. Основи екології та соціоекології // За ред. М.М. Назарука. – Львів, 1997. – 210 с.
3. Гринів Л.С. Екологічна економіка: Навч. посіб. – Львів: «Магнолія 2006»,. 2010. – 360 с.

4. Злобін Ю.А. Основи екології. – К.: Ліра, 1998. – 248 с.
5. Червона книга України. – К.: Укр. енциклопедія, 1996.
6. Словник-довідник сучасних екологічних та природоохоронних термінів / [укл. Гончаренко Г. Є., Совгіра С. В.]. – К.: Наук. світ, 2010. – 64 с.
7. Екологічна Конституція Землі. Методологічні засади. / За ред. акад. НАН України, д-ра екон. наук, проф. Ю.Ю. Туниці. – Львів: РВВ НЛТУ України, 2011. – 440 с.
8. Діер Гайнріх, Манфред Гергт Екологія: dtv-Atlas. – К.: Знання-Прес, 2001. – 287 с.
9. Сафронов Т.А. Екологічні основи природокористування: Навч. посібник. – Львів: «Новий світ – 2000», 2003. – 248 с.
10. Білявський Г.О., Бутченко Л.І., Навроцький В.М. Основи екології: теорія та практика: Навч. посібник. – К.: Ліра, 2002. – 352 с.
11. Мольчак Я.О., Мартинюк В.О., Ільїн Л.В. Мисновець І.Я. Український словник-довідник з екології. – Луцьк: Настиря, 2001. – 420 с.
12. Одум Ю. Экология. – М.: Мир, 1986. – 780 с.
13. Реймерс Н.Ф. Экология (теории, законы, правила, принципы и гипотезы). – М.: Россия молодая, 1994. – 215 с.
14. Кучерявий В.П. Урбоекологія. – Львів: Світ, 2001. – 350 с.
15. Збірник міжнародно-правових актів у сфері охорони довкілля. – 2-е вид., доп. – Львів: Норма, 2002. – 416 с.
16. Екологічна енциклопедія. – К., 2007. – Т. 1. – 432 с.; К., 2007. – Т. 2. – 416 с.; К., 2008. – Т. 3. – 472 с.